

др Шиме Ивањко,
проф. Више прав. школе у Марибору

UDK — 347.5

КЛАУЗУЛЕ О ВОБЕЊУ СПОРА У ОСИГУРАЊУ ОД ОДГОВОРНОСТИ

Моја размишљања односе се на одредбе о забрани признања одговорности за штету, односно забрани закључења нагодбе и одредбе које се односе на накнаду трошкова. Према одредби ст. 5 чл. 13 Опћих увјета за осигурање од одговорности (које је утврдила Скупштина осигуравајућих организација Југославије на седници од 22. фебруара 1983), осигураник није овлаштен да се без предходне сагласности осигурача изјашњава о захтјеву за накнаду штете, а нарочито да га призна потпуно или дјеломично, да се о захтјеву за накнаду штете поравна као ни да изврши исплату, осим ако се према чињеничном стању није могло одбити признање, поравнање односно исплата, а да се тиме не учини очигледна неправда. У бити овај текст споменуће одредбе није измијењен у односу на досадашње текстове које смо познавали у увјетима осигурања од одговорности код појединих заједница осигурања. Већ у фази јавне расправе у вези са нацртом ових увјета, било је више пута упозоравано на спорност ове одредбе. Оваква одредба могла би бити прихваћена када се ради о односима између оштећеника и штетника који нису ни у каквим међусобним односима. Међутим, како споменути увјети регулирају односе између радника у основним и другим организацијама удруженог рада, онда оваква одредба може да буде врло нехумана. Са аспекта људских хуманих односа тешко је прихватити став да штетник који је проузроковао штету оштећенику, не смије давати никаквих изјава односно да мора бити пасиван у односу на одштетни захтјев оштећеника уколико се не ради о судском потраживању. Према споменутој одредби штетник, односно одговорна особа не смије давати никакве изјаве у вези са потраживањем оштећеника. Обавезан је на пасивно понашање и препуштање целокупне расправе о одговорности и основаности потраживања осигуратеља. Овдје се не ради о правним односима, јер Закон о обвезним односима, који уређује правне односе између одговорне особе и оштећеника не даје одговор на питање како се мора понашати одговорна особа након учињене штете. Међутим, с обзиром на опће друштвено прихваћена правила понашања која немају значај правних норми, од сваке одговорне особе, која је узроковала штету, очекује се понашање које ће допринијети смањењу штете не само у материјалном смислу, већ и у погледу ублаживања психичких и осталих последица од настале штете. Очекује се прије свега један позитиван и хуман приступ оштећенику првенствено ради договарања о смањењу ште-

те, и изражавање спремности да се штета накнади односно спријечи настанак неугодних последица. Циљ овакве активности одговорне особе у покушају да се успостави стање које је било прије настанка штете. Из свакодневног живота позната нам је чињеница како се оштећеници неугодно осјећају ако штетник, нпр. возач који је проузроковао саобраћајну несрећу, није ступио у контакт са оштећеницима и не питајући их како је и какве последице су настале због његовог поступка. Ако полазимо од оваквог опће људског и хуманог односа између одговорне особе и оштећеника, сматрам; да забрана, коју осигуратељ уноси у опће увјете, ипак не може проћи без основане критике.

Осигураник се према споменутој одредби не може поравнати са оштећеником у односу на одштетни захтјев. То је могуће само ако се према чињеничном стању није могло одбити признање, поравнање односно исплата, а да се тиме не учини очигледна неправда. Појам очигледне неправде је врло нејасан, врло опширан и неодредив, што може довести до различитих тумачења кад и под којим увјетима осигураник може признати одговорност, односно одштетни захтјев, да закључи поравнање са оштећеником.

Према нашем мишљењу, оваква клаузула не би могла проћи са гледишта морала социјалистичког самоуправног друштва. Ако осигураник поштује ову клаузулу, он поступа супротно својој савјести и моралним начелима које постоје у вези са односом између одговорне особе и оштећеника. То особито вриједи када се ради о одштетним захтјевима радника у основној организацији. Тешко би било толерирати понашање основне организације односно њезиних органа да исти шуте, односно да се понашају пасивно у тренутку када је радник доживио несрећу на послу. Оваквом клаузулом, односно овим рјешењем, уноси се у један међусобно присан, радни и међуљудски однос трећи елеменат, то је осигуратељ који разријешава односе између радника искључиво на основу права. Међусобни однос радника тражи, да се према унесрећеном раднику, односно према његовој обитељи, дају одређене изјаве у погледу одговорности и спремности надокнадити штету ако постоје оправдани основни правни разлози за одговорност за насталу штету. Радници основне организације који имају стручну службу, ионако неће давати изјаве које немају никакве правне основе. У организацијама удруженог рада, особито у тренуцима настанка штете, осјећамо често помањкање хуманог другарског приступа раднику — оштећенику. Чести спорови и рјешавање одштетних захтјева на суду умјесто у оквиру радне организације доказ су, да неке организације и њихови органи немају увијек осјећај хуманости у тренутку рјешавања одштетних захтјева радника због штете коју су претрпјели кривњом других радника.

С друге стране, поставља се питање, зашто мишљење и схваћање стручне службе радне организације не може имати исту вриједност као и мишљење стручне службе осигуратеља, када се ради о питању основаности или висини одштетног захтјева.

Са аспекта права забрана закључења нагодбе између осигураника и оштећеника исто тако је непотребна и тешко прихватљива.

Забраном закључења нагодбе у ствари жели се штитити интерес осигуратеља како не би осигуранику била исплаћена већа награда него што

износи штета. Ако осигураник и закључи поравнање, оно не обавезује осигуратеља јер поравнање осигураник закључује у своје име и за свој рачун. Осигуратељ може увијек да провјерава основаност нагодбе и поврати осигуранику износ који је према оцени осигуратеља основан. Ако је осигураник закључио поравнање на основи којег би осигураник био обавезан платити више него што износи свога осигурања, то не смета осигуратељу да исплати захтјев само у оквиру преузетог јамства.

На основу наведеног сматрамо да нема никаквих разлога да се осигуранику забрањује давати изјаве о захтјеву за накнаду штете као и могућност закључивања поравнања односно исплате штете. Ако је осигураник, као нпр. основна организација, проучила одштетни захтјев, а има и стручну способност, да оцјени основаност одштетног захтјева, нема никаквих запрека да не покуша и закључити нагодбу, а осигуратељ може након закључивања нагодбе преиспитати основаност признања односно закљученог поравнања између осигураника и оштећеника обавезујући се да ће надокнадити штету само у оквиру опсега и висине штете коју је сам оцјенио као основану. Оваквим рјешењима могли би допринјети хуманијем и позитивнијем поступку рјешавања одштетних захтјева.

Дозволите ми, да упозорим и на одређену спорност одредбе чл. 17 ст. 3 приједлога опћих увјета за осигурање од одговорности, према којој осигуравач сноси трошкове браниоца у кривичном поступку покренутог против осигураника због догађаја који би могао имати за последицу постављање захтјева за накнаду штете по основу одговорности покривену осигурањем и то само изузетно, ако је упознат за избором браниоца и прихватио да сноси трошкове. Оваква одредба могла би бити предмет преиспитивања са аспекта уставног права човјека да бира бранитеља у кривичном поступку не тражећи одобрење било кога или сугласност у погледу избора бранитеља. И ова одредба преузета је из пријашњих увјета осигурања. Према мом мишљењу, оваква контрола осигураватеља над избором бранитеља задире у уставно право појединца — осигураника да бира бранитеља сам. Овдје није потребно посебно истаћи да је уставно право човјека на избор бранитеља у кривичном поступку једна од основних права човјека које је одређено осим уставом и опћом декларацијом о правима човјека прихваћеном у Уједињеним народима. Између окривљеника и бранитеља мора постојати повјерење и лојалност као основни увјет за организирану одбрану у кривичном поступку. Том дјелатношћу бави се друштвена служба — одвјетништво — у оквиру које одвјетници појединци обављају самостално и независно своју дјелатност у различитим облицима самосталног и заједничког организирања ове дјелатности у оквиру радних заједница. С обзиром да је одвјетништво једна друштвена служба, којој су законом и другим прописима одређени оквири њезиног дјеловања нема потребе да осигуратељ споменутом клаузулом утјече на избор бранитеља. Бранитељ је дужан да у име своје професије и дјелатности коју обавља, организира одбрану, стручно, савјесно и слободно, самостално односно независно и да чува одвјетничку тајну. Уколико одвјетник не поштује споменута правила, подлијеже одређеним санкцијама. Утјецањем на избор бранитеља, односно давањем сугласности на њен избор осигуратељ улази у сферу међусобног повјерења, у којем њему нема мјеста.

Осигуратељ може одлучивати да ли ће сносити трошкове кривичног поступка или не, али он то не смије увјетовати избором појединог браниоца, а још мање давањем сугласности на његов избор, јер тиме може бити нарушено повјерење између осигураника и бранитеља у кривичном поступку. Оваква клаузула, која сада постоји у опћим увјетима, морала би нужно бити брисана из опћих увјета о осигурању одговорности, а уместо ње могла би се унијети клаузула о признавању трошкова кривичног поступка без споменутих увјета или пак о потпуном искључењу сношења трошкова браниоца у кривичном поступку са стране осигуратеља. Трошкове кривичног поступка као и трошкове заступања оштећеног, осигуравач не надокнађује.

С тим у вези отвара се једно врло интересно питање, да ли није већ сазријело вријеме за размишљање о увођењу посебног осигурања, којег у свијету познајемо под именом „осигурање правне заштите“. Оно је у свијету једна од врло развијених врста осигурања. Са повећавањем броја правних спорова и ограничавањем могућности да се накнада трошкова у вези са вођењем спорова надокнађује из осигурања од одговорности, је све присутнија потреба за једним посебним осигурањем које би могло одговорити потреби за осигурањем правне заштите. Удружење осигуравајућих организација Југославије, морало би покренути иницијативу да се поједине заједнице осигурања почињу бавити овом врстом осигурања. Број судских и других спорова стално се повећава, а тиме расту и трошкови. У будућности, замршеност друштвених односа изискиват ће и веће ангажовање стручњака у рјешавању различитих спорова. Недостатак потребних средстава може бити разлог да појединци не траже своје право путем суда. Осигурање би могло започети са припремама на увођење једног таквог осигурања. Можда и ова идеја, изнешена на овом савјетовању неће остати без одазива, одговарајућих служби у Удружењу осигуравајуће организације Југославије, односно у појединим заједницама осигурања.